

An Analysis of Goli Taraghi's *Winter Sleep* as a Vollendungsroman

**Reihaneh Rezvani
Pourmonfared***

Corresponding Author. Master's Degree in
English Language and Literature, Azarbaijan
Shahid Madani University, Tabriz, Iran;
reihaneh.rezvani@azaruniv.ac.ir

Abolfazl Ramazani

Assistant Professor, Department of English,
Faculty of Literature and Humanities, Azarbaijan
Shahid Madani University, Tabriz, Iran;
a.ramazani@azaruniv.ac.ir

Abstract

According to many western critics, throughout history, the portrayal of old age has often been neglected by numerous authors. In many cases, older individuals were marginalized or relegated to minor roles within literary narratives. It is predominantly in contemporary literature that one can find narratives that engage with themes of ageing and the experiences of elderly characters. The recent surge in academic interest regarding the elderly in literary studies can be linked to factors such as the increasing demographic of older individuals and advancements in gerontology and ageing theories. This heightened focus has given rise to a new literary genre named as "Vollendungsroman" which explores the intricacies of the ageing in literature. Constance Rooke refers to six central features of this genre: the depiction of old age, disengagement, life review, recognition of past mistakes, deconstruction of the ego, and affirmation of life despite loss. Goli Taraghi's *Winter Sleep* (1973) is one of the ageing narratives in the contemporary Persian literature. By choosing an old man as the central character of this novel, Taraghi tries to portray the realities of ageing and its associated experiences such as the feelings of nostalgia, isolation, and retrospection. This article aims to investigate the developing genre of the "Vollendungsroman" and its features as represented in *Winter Sleep* using a descriptive-analytical method based on the library resources. The findings of this research shows that Taraghi's novel can be an example of the

---

* Corresponding Author: reihaneh.rezvani@azaruniv.ac.ir

How to Cite: Rezvani Pourmonfared, R., & Ramazani A. (2025). An analysis of Goli Taraghi's *Winter Sleep* as a Vollendungsroman. *Literary Text Research*, vol(no). 1-23. Doi:

“Vollendungsroman” since it encompasses all of the six major features of this genre.

Keywords: *Winter Sleep*, Vollendungsroman, Old Age, Constance Rooke, Disengagement, Retrospection, Goli Taraghi

In Press

Introduction

Many western critics agree that attention to elderly characters and their ageing experiences in literature began in the 1970s. Before this period, older adults usually appeared in minor roles, and their experiences were rarely represented. With the rise in the ageing population and advancements in gerontology and ageing studies, these individuals finally gained representation in literature. Authors presented the ageing experiences in unique and engaging ways, allowing the old people to become the protagonists for the first time. This shift also influenced literary criticism. As the production of novels featuring ageing protagonists increased, Constance Rooke, in her 1992 article titled “Old Age in Contemporary Fiction: A New Paradigm of Hope,” introduced a new genre known as “Vollendungsroman.” This term refers to “the novel of completion or winding up” (Rooke, 1992: 245). The genre encompasses six features, including the depiction of old age, disengagement, life review, recognition of past mistakes, deconstruction of the ego, and affirmation of life despite loss. Goli Taraghi’s *Winter Sleep* (1973) is one of the ageing narratives in contemporary Persian literature. This novel is composed of ten chapters, narrating the tale of an elderly man who resides in solitude within his home. The story revolves around the recollections of his seven friends as he examines the factors that led to the breakdown of their friendship. Each chapter focuses on one of his friends, while some sections delve into his own life. Through the character of this old man, Taraghi endeavors to illustrate the experiences associated with ageing. Guided by the theoretical framework of the “Vollendungsroman” and its six key features, this study examines the representation of old age in Goli Taraghi’s *Winter Sleep*. The analysis shows that this novel can be considered an example of the “Vollendungsroman,” as it includes all the main features of this genre.

Literature Review

Since the emergence of the “Vollendungsroman,” no research has been conducted on this newly developed genre in Persian literature. Therefore, this study is unique, as it examines *Winter Sleep* through the framework of the “Vollendungsroman” and its six defining features, and thus offers a new contribution to the field. However, several studies have examined *Winter Sleep* from different perspectives. Relevant studies include: Sohaila Farhangi and Ashrafossadat Rasht-Behesht’s article, “Name Selection in the novel of “Hibernation” Written by Goli Taraghi” (2019), which examines the significance of the characters’ names and their connection to the novel’s main themes. Sevda Asadpour’s study, “Symbolism in Goli Taraghi’s Novel *Winter Sleep*”

(2022) analyzes different symbols in the novel, including human and animal symbols. Only one study has addressed old age in *Winter Sleep*: Shahnaz Arsh Akmal's article, "Conceptology of Problematic Man in Hibernation Based on Gabriel Marcel's Theories" (2023), which explores old age and its relation to emptiness and boredom in the novel's semantic structure.

Research Methodology

The aim of this study is to analyze Goli Taraghi's *Winter Sleep* using the framework of the "Vollendungsroman" and its six defining features. This study employs a descriptive-analytical method based on library research. Its aim is to gain a comprehensive understanding of the concept of old age. Data were collected from authoritative sources in gerontology and ageing studies, as well as relevant library and documentary materials.

Conclusion

This research analyzed the depiction of old age in *Winter Sleep* through the framework of the "Vollendungsroman" and its six defining features. This newly emerged genre presents the later stages of life as a period for self-discovery and reflection on life. It has six defining features: the depiction of old age, disengagement, life review, recognition of past mistakes, deconstruction of the ego, and the affirmation of life despite loss. The results of this research indicate that *Winter Sleep* can be classified as a "Vollendungsroman" since it includes all the features of this genre. The novel's central character is an old man who experiences the physical and mental conditions associated with ageing. This old narrator lives in complete isolation in a house infested with rats, which functions as a prison from which he feels unable to escape. This isolation allows him to reflect on his life. This novel focuses on the past and revolves around the narrator's memories of his seven friends, as he examines the reasons for the collapse of their friendship. Through retrospection, the narrator becomes aware of his past mistakes. He realizes that the nature of his friendship was itself a mistake and that the relationship he cherished for many years ultimately limited his life. This friendship created a strong attachment that prevented personal growth. By acknowledging these mistakes, he begins to dismantle his ego. At the beginning of the novel, his ego is defined by loss rather than by self-understanding. Gradually, he realizes that many of his losses were caused by his own actions and inaction. Accepting this truth leads to the deconstruction of his ego. By the end of the novel, the protagonist learns to value life despite loss. He realizes that although death is inevitable, life continues. This realization motivates him to change his life by

deciding to remove the rats from his house and step outside. Ultimately, he comes to appreciate life even in the absence of his friends.

In Press

تحلیل خواب زمستانی اثر گلی ترقی به مثابه رمان تکامل یابی

نویسنده مسئول؛ کارشناسی ارشد زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه شهید مدنی
آذربایجان، تبریز، ایران؛ reihaneh.rezvani@azaruniv.ac.ir

ریحانه رضوانی
پورمنفرد *ID

استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان انگلیسی، دانشگاه شهید مدنی
آذربایجان، تبریز، ایران؛ a.ramazani@azaruniv.ac.ir

ابوالفضل رمضانی
ID

چکیده

به باور بسیاری از منتقدان ادبی غرب، در طول تاریخ، بازنمایی سالمندی در آثار ادبی اغلب نادیده گرفته شده است. در بسیاری از موارد، شخصیت‌های سالمند به حاشیه رانده شده یا نقش‌های فرعی در روایت‌های ادبی داشته‌اند. پرداختن جدی به موضوع سالمندی و تجربیات سالمندان بیشتر در ادبیات معاصر دیده می‌شود. افزایش توجه پژوهشی به سالمندان در مطالعات ادبی را می‌توان به عواملی چون رشد جمعیت سالمندان و پیشرفت‌های علمی در حوزه سالمندی‌شناسی و نظریه‌های مرتبط با پیری نسبت داد. این توجه فزاینده منجر به شکل‌گیری ژانر ادبی جدیدی با عنوان «رمان تکامل‌یابی» شده است که به بررسی پیچیدگی‌های سالمندی در ادبیات می‌پردازد. کانستنس روک شش مؤلفه اصلی برای این ژانر برمی‌شمارد: بازنمایی سالمندی، کناره‌گیری از اجتماع، مرور زندگی، شناخت اشتباهات گذشته، بازسازی منیت و تأیید زندگی با وجود فقدان. خواب زمستانی (۱۳۵۱) اثر گلی ترقی یکی از نمونه‌های روایت سالمندی در ادبیات معاصر فارسی است. ترقی با انتخاب مردی سالمند به عنوان شخصیت اصلی، می‌کوشد واقعیت‌های سالمندی و تجربیات مرتبط با آن، از جمله حس نوستالژی، انزوا و گذشته‌نگری را به تصویر بکشد. این مقاله با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و بر پایه منابع کتابخانه‌ای، به بررسی ژانر «رمان تکامل‌یابی» و مؤلفه‌های آن در خواب زمستانی می‌پردازد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رمان ترقی می‌تواند نمونه‌ای از ژانر «رمان تکامل‌یابی» باشد، زیرا هر شش مؤلفه اصلی این ژانر را در بر می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: خواب زمستانی، رمان تکامل‌یابی، سالمندی، کانستنس روک، کناره‌گیری از اجتماع، گذشته‌نگری، گلی ترقی

۱. مقدمه

بسیاری از منتقدان ادبی بر این باورند که در متون ادبی گذشته به موضوع سالمندی توجه چندانی نشده و سالمندان اغلب حضوری کم‌رنگ یا نقشی حاشیه‌ای در روایت‌ها داشته‌اند. یکی از دلایل مهم این غفلت ممکن است ناشی از تأکید تاریخی بر جوانی و سرزندگی، به‌ویژه در ادبیات غرب باشد. جوانی آرمانی و رمانتیک جلوه داده شده و در نتیجه، تمرکز بر تجربیات و دیدگاه‌های شخصیت‌های سالمند کاهش یافته است (Woodward¹, 1996: 4). علاوه بر این، سالمندی اغلب با زوال و شکنندگی همراه است که ممکن است نویسندگان را از پرداختن عمیق به این موضوع باز دارد. به‌باور فدرستون^۲ و هیورث^۳، تقویت کلیشه‌های تبعیض‌آمیز سنی نیز می‌تواند منجر به بازنمایی‌های منفی یا غیبت کامل سالمندان در آثار ادبی شود (Featherston & Hepworth, 2005: 358). هم‌چنین، بازار ادبی به‌طور سنتی مخاطبان جوان‌تر را هدف قرار داده است، که منجر به ارائه تصویر محدود از سالمندان و روایات آن‌ها شده است. با این وجود، با افزایش جمعیت سالمندان در سطح جهان، علاقه فزاینده‌ای به خلق روایات متنوع‌تر که تجربیات سالمندان را در بر می‌گیرند، وجود دارد. از دهه ۱۹۷۰، نویسندگان معاصر در آثار ادبی خود به‌طور فزاینده‌ای نقش سالمندان دارای روایات جذاب و شخصیت‌های متمایز را برجسته کرده‌اند. رمان‌های معاصر نه تنها باورهای سنتی را که سالمندی را دوره انفعال و بی‌ثمری به تصویر می‌کشند، زیر سؤال می‌برند، بلکه دیدگاه تازه‌ای در مورد سالمندی ارائه می‌دهند. افزایش جمعیت سالمندان، همراه با پیشرفت در تحقیقات علم پیری‌شناسی و نظریه‌های نوظهور در زمینه مطالعات سالمندی منجر به خلق ژانرهای ادبی که بر شخصیت‌های مسن تمرکز دارند، از جمله «رمان تکامل‌یابی»^۴، شده است. این ژانر نوظهور در سال ۱۹۹۲ توسط کانستنس روک^۵ ابداع شد. او اصطلاح «رمان تکامل‌یابی» را برای اشاره به «رمان خاتمه یا به فرجام رسیدن» (Rooke, 1992: 248) استفاده کرد.

¹ Woodward, K.

² Feathersone, M.

³ Hepworth, M.

⁴ vollendungsroman

⁵ Constance, R.

زهره ترقی مقدم، که بیشتر با نام گلی ترقی شناخته می‌شود، نویسنده تأثیرگذار ایرانی است که در ۱۷ مهر ۱۳۱۸ در تهران متولد شد. او در یک خانواده فرهنگی مترقی به دنیا آمد؛ پدرش، لطف الله ترقی، سردبیر و مدیر مجله هفتگی ترقی بود. گلی ترقی در پانزده سالگی برای تحصیل در دانشگاه، ایران را به مقصد ایالات متحده ترک کرد. او در سال ۱۳۵۲ با مدرک کارشناسی فلسفه به تهران بازگشت و سپس شروع به نوشتن و انتشار آثاری کرد که اغلب متمرکز بر زندگی زنان و تغییرات سیاسی اجتماعی در ایران بودند. ترقی در سال ۱۳۴۸ با مجموعه داستان‌های کوتاه من هم چه گوارا هستم کار نویسندگی خود را آغاز کرد. رمان خواب زمستانی در سال ۱۳۵۱ در ایران منتشر شد و تاکنون به زبان‌های مختلفی از جمله انگلیسی و فرانسوی ترجمه شده است. از آن زمان، او چندین اثر دیگر از جمله خاطره‌های پراکنده (۱۳۷۳)، جایی دیگر (۱۳۷۹)، اتفاق (۱۳۹۳) و بازگشت (۱۳۹۷) را نوشته است. ترقی در سال ۱۳۵۸ به پاریس، فرانسه نقل مکان کرد و هم‌چنان در آنجا زندگی می‌کند. او جوایز متعددی برای فعالیت‌های ادبی خود دریافت کرده است. زندگی دوگانه ترقی بین پاریس و تهران تأثیر زیادی بر تخیل او گذاشته و یکی از جنبه‌های نوشته‌هایش بوده است. او از طریق آثار خود در تلاش است تا تابلوی غنی و پیچیده فرهنگ و جامعه ایران را به تصویر بکشد. این نویسنده اغلب به موضوعاتی مانند وضعیت زنان، پیامدهای تغییرات سریع اجتماعی، تنش بین سنت و مدرنیته و جایگاه فرد در جامعه می‌پردازد. آثار ترقی به دلیل تصویر زنده‌ای که از جامعه ایران و وضعیت انسان ارائه می‌دهند، مورد تحسین قرار گرفته‌اند.

رمان خواب زمستانی به بررسی مضامین سالمندی، هویت و تأثیر مدرنیته بر روان فرد می‌پردازد. این اثر، یک رمان واقع‌گرایانه است که با زبان نمادین خود مشخص می‌شود و اولین بار در سال ۱۳۵۱ در دوره شکوفایی داستان‌نویسی ایرانی منتشر شد. به‌باور خود نویسنده، این رمان «حکایت دوستی، اتحاد، جنگ و ستیز و درماندگی هفت آدم است» (فانی و دهباشی، ۱۳۸۰: ۳۸). این روایت با یک راوی مسن آغاز می‌شود که در یک خانه سرد و پر از موش زندگی می‌کند. او احساس بی‌قراری عمیقی را تجربه می‌کند که ناشی از عدم تعامل او با دنیای اطرافش است. این تنهایی او را به تأمل در پوچی وجودش سوق می‌دهد. برای گذراندن وقت، او به فعالیت‌هایی از جمله آماده کردن غذا و شمردن موش‌های محل زندگی‌اش می‌پردازد. او بیشتر وقت خود را به تنهایی در اتاقش می‌گذراند و به گذشته

و تغییراتی که در طول سال‌ها در جامعه ایران شاهد بوده است، فکر می‌کند. با کاهش تحرک، مرد بیشتر و بیشتر منزوی می‌شود. شخصیت‌های اصلی داستان هفت دوست صمیمی - احمدی، مهدوی، عزیزی، حیدری، انوری، هاشمی و جلیلی - هستند. اطلاعات چندانی از هویت راوی در داستان ذکر نمی‌شود. حتی نمی‌دانیم که آیا خود او یکی از آن هفت دوست صمیمی است یا صرفاً داستان را از بیرون روایت می‌کند. در مصاحبه‌ای با کامران فانی و علی دهباشی، ترقی با تأیید این موضوع، بیان می‌کند که معلوم نیست راوی کدام یک از آن هفت دوست است (همان). هر فصل این کتاب، زندگی و دیدگاه یکی از دوستان پیرمرد را ارائه می‌دهد، در حالی که فصل‌های چهارم، هفتم و دهم بیشتر به زندگی خود راوی می‌پردازند. ترقی با بیان اینکه هر یک از شخصیت‌های این رمان از عمق دنیای ناخودآگاه او بیرون آمده‌اند، می‌گوید: «اگر از من پرسید این هفت پیرمرد از کجا آمده‌اند می‌گویم که هر یک نماینده‌ای وجهی از خود من است. یک جور فراافکنی روانی است. عجز و ناتوانی آنها حکایت از وضعیت روانی من در آن دوران است» (همان).

با توجه به ویژگی‌هایی که خواب زمستانی دارد می‌توان آن را نمونه‌ای از «رمان تکامل‌یابی» به شمار آورد. این پژوهش در صدد است تا به این پرسش اصلی که چگونه این اثر در زمره «رمان تکامل‌یابی» قرار می‌گیرد، پاسخ دهد. روش تحقیق در این مقاله، توصیفی-تحلیلی بوده و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده است. ابتدا، با جمع‌آوری و مطالعه منابع مرتبط با سالمندی در ادبیات، چارچوب نظری تحقیق تدوین شد. سپس، متن خواب زمستانی به‌دقت خوانش و داده‌های مرتبط با نحوه بازنمایی سالمندی استخراج و تحلیل شدند تا به بررسی دقیق شیوه‌های بازنمایی سالمندی در این رمان پرداخته شود. شایان ذکر است که تاکنون هیچ پژوهشی به‌طور اختصاصی به مطالعه ژانر نوظهور «رمان تکامل‌یابی» در ادبیات فارسی نپرداخته است. لذا این مقاله به‌عنوان نخستین تلاش در این زمینه، با تمرکز بر تحلیل بازنمایی سالمندی با استفاده از نظریات کانستنس روک، به بررسی مضامین سالمندی و ارتباط آن با کناره‌گیری از اجتماع، مرور زندگی، شناخت اشتباهات گذشته، بازسازی منیت و تأیید زندگی با وجود فقدان در رمان خواب زمستانی می‌پردازد.

۲. پیشینه پژوهش

از زمان ابداع ژانر «رمان تکامل‌یابی» توسط کانستنس روک در سال ۱۹۹۲، پژوهش‌هایی در زمینه تحلیل آثار ادبی در چارچوب این ژانر صورت گرفته است. با این حال، تاکنون هیچ

تحقیقی مرتبط با بررسی این ژانر نوظهور در ادبیات فارسی به رشته تحریر در نیامده است. بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در خصوص رمان *خواب زمستانی* نشان می‌دهد که اغلب این مطالعات بر دو بعد اجتماعی و نمادین متمرکز بوده‌اند. فرانسین تیموتی-ماهک^۱ در رساله خود با عنوان «تحلیل انتقادی و ترجمه خواب زمستانی اثر گلی ترقی» (۱۹۸۶)، به ترجمه و بررسی این رمان به انگلیسی پرداخته است. ماهک با تحلیل ابعاد اجتماعی رمان، بر این باور است که خواب زمستانی بازتابی از مدرنیزاسیون اجباری است (Timothy-Mahak, 1986: 30).

سهیلا فرهنگی و اشرف‌السادات رشت‌بهشت در مقاله «نام‌گزینی در رمان خواب زمستانی اثر گلی ترقی» (۱۳۹۸)، به تحلیل اهمیت نام شخصیت‌های این رمان و ارتباط آن‌ها با مفاهیم بنیادین داستان با بهره‌گیری از رویکرد جورج لیکاف، زبان‌شناس آمریکایی، می‌پردازند.

سودا اسدیپور در مقاله خود با عنوان «نمادپردازی در رمان خواب زمستانی گلی ترقی» (۱۴۰۱) تأکید دارد که گلی ترقی در آثار ادبی‌اش به‌وفور از نمادها بهره می‌برد (اسدیپور، ۱۴۰۱: ۴). نویسنده این مقاله به تحلیل نمادهای گوناگون، از جمله نمادهای انسانی و حیوانی، در داستان می‌پردازد.

شهناز عرش‌اکمل در مقاله‌ای با عنوان «مفهوم‌شناسی انسان مسئله‌گون در خواب زمستانی با تأکید بر نظریات گابریل مارسل» (۱۴۰۲)، رمان ترقی را از منظر انسان‌شناختی بررسی می‌کند. هم‌چنین، نویسنده این نوشتار به بررسی پیری و ارتباط آن با پوچی و ملال در ساختار معنایی اثر می‌پردازد.

۳. روش

مبانی نظری پژوهش حاضر بر اساس نقد و خوانش سالمندی‌شناسی است که به تحلیل بازنمایی سالمندی و تجربیات روحی و جسمی مرتبط با آن در آثار ادبی می‌پردازد. علم سالمندی‌شناسی به‌عنوان یک رشته پژوهشی در قرن بیستم ظهور کرد. در ابتدا، بررسی سالمندی و فرآیند پیری صرفاً ریشه در تحقیقات علمی داشت. کول^۲ و سیرپینا^۳ معتقدند که

^۱ Timothy-Mahak, F.

^۲ Cole, T. R.

^۳ Sierpina, M.

در ابتدا ذهن محققان مملو از پرسش‌هایی در مورد پدیده سالمندی بود (Cole & Sierpina, 2006: 2). آن‌ها در ادامه بیان می‌کنند:

«این محققان کتاب‌های زیادی نوشتند بدون اینکه بدانند پاسخ برخی سؤالات نیازمند دانش از رشته‌هایی مانند فلسفه، تاریخ، الهیات، اخلاق و ادبیات است. از دهه ۱۹۷۰، انسان‌شناسان آموزش‌دیده و محققان علوم انسانی شروع به پرداختن به سؤالات اخلاقی و معنوی به روشی دقیق‌تر از نظر فکری کردند» (همان). نظریه‌های پیرامون سالمندی، که عمدتاً از طریق تحقیقات علم پیری‌شناسی تدوین شده‌اند، متنوع هستند و به‌طور قابل توجهی درک از سالمندی و افراد مسن را تغییر داده‌اند. این تغییر در نگرش نسبت به سالمندان در ادبیات نیز مشهود است، جایی که نویسندگان معاصر به‌طور فزاینده‌ای بر روایات جذاب سالمندان تمرکز کرده‌اند. در ادبیات، سیمون دوبووار^۱ در کتاب *کهنسالی* که برای اولین بار در سال ۱۹۷۰ منتشر شد، تفکرات منفی نسبت به افراد مسن در جامعه را به چالش می‌کشد. او معتقد است که روایات و کلیشه‌هایی که توسط ایدئولوژی بورژوازی ترویج می‌شوند، در تلاش برای نشان دادن سالمندان به‌عنوان موجوداتی اساساً متفاوت هستند، گویی که آن‌ها به یک دسته جداگانه از هستی تعلق دارند (De Beauvoir, 1972: 3). از دیدگاه دوبووار، افراد مسن صرفاً انسان‌هایی با حق زندگی هستند (همان: ۶). او همچنین از جامعه‌ای انتقاد می‌کند که در آن افراد مسن، «اجساد متحرک» تلقی می‌شوند (همان). دوبووار در مورد تصویر سالمندی در ادبیات معتقد بود که شواهد مستند موجود در مورد وضعیت فعلی سالمندان باعث مشارکت اندک افراد مسن در آثار ادبی شده است؛ علاوه بر این، مشارکت آن‌ها در آثار ادبی از نظر کمیت قابل توجه نیست (همان: ۲۳۷).

توماس آر. کول، منتقد ادبی و محقق مطالعات سالمندی، بر تغییر در نحوه برخورد نویسندگان معاصر با مضامین سالمندی در آثارشان تأکید می‌کند. این نویسندگان به‌جای تمرکز صرف بر مفاهیم سنتی فقدان و زوال که اغلب با سالمندی مرتبط است، جنبه‌های مختلف دوران سالمندی را بررسی می‌کنند که شامل رشد شخصی، ارتباطات عاطفی و جستجوی معنا می‌شود. به اعتقاد کول:

«دهه ۱۹۷۰ شاهد جنبش‌های سیاسی و اجتماعی با هدف ساختن یک سالمندی جدید یا یک جامعه بدون سن بود. با اوج گرفتن حمله به تبعیض سنی،

¹ De Beauvoir, S.

سالمندی‌شناسان دانشگاهی، انسان‌شناسان، متخصصان بهداشت، مددکاران اجتماعی، سالمندان سازمان‌یافته و دیگران تلاش کردند تا کلیشه‌های منفی و پیش‌داوری نسبت به سالمندان را از بین ببرند. معانی اجتماعی پیری و سالمندی در حال تغییرات اساسی بود» (Cole, 1994: 2).

منتقد ادبی، کانستنس روک، دیدگاه مشابهی دارد. او خاطر نشان می‌کند که نویسندگان معاصر به‌طور فزاینده‌ای شخصیت‌های مسن را به‌عنوان چهره‌هایی جذاب به تصویر می‌کشند و اغلب نقش‌های مهمی را در روایت‌ها به آن‌ها اختصاص می‌دهند (Rooke, 1992: 243). او در سال ۱۹۹۲ در مقاله خود با عنوان «پیری در داستان‌های معاصر: الگویی جدید از امید» اصطلاح «رمان تکامل‌یابی» را به‌عنوان نقطه مقابل «رمان تربیتی» ابداع کرد؛ ژانری که به بازنمایی فرایند شکل‌گیری هویت در دوران جوانی می‌پردازد (Cuddon, 2012: 77). ژانر نوظهور «رمان تکامل‌یابی» که به‌عنوان «رمان خاتمه یا به فرجام رسیدن» (Rooke, 1992: 245) نیز شناخته می‌شود، حول تجربیات و چالش‌های مراحل پایانی زندگی می‌چرخد و اغلب مضامین خوداندیشی، آشتی با زندگی و پذیرش آن را بررسی می‌کند. روک معتقد است که «رمان تکامل‌یابی» به اثری اشاره دارد که در آن قهرمان مسن، داستان را در یک نقطه محوری و غنی از نظر دراماتیک و در زمانی که ارزیابی زندگی بسیار ضروری به نظر می‌رسد از سر می‌گیرد (همان: ۲۴۹). علاوه بر این، او در این مقاله با اذعان به سنت ادبی رایج که سالمندی را با زوال و فقدان برابر می‌داند، آغاز می‌کند. سپس، نمونه‌هایی از آثاری را ذکر می‌کند که بر زوال جسمی و ذهنی، انزوای اجتماعی و شیخ قریب‌الوقوع مرگ تأکید می‌کنند. با این حال، او استدلال می‌کند که این دیدگاه ناقص است و طیف کامل تجربه زیسته در اواخر زندگی را در بر نمی‌گیرد. استدلال اصلی مقاله در شناسایی یک روند جدید نهفته است: حرکتی به سوی به تصویر کشیدن سالمندی به‌عنوان دوره‌ای با توانایی رشد، خودشناسی و حتی شادی. روک شخصیت‌های ادبی را بررسی می‌کند که علی‌رغم مواجهه با چالش‌های اجتناب‌ناپذیر سالمندی، حس عاملیت خود را حفظ می‌کنند، معنای جدیدی در زندگی خود می‌یابند و روابط معناداری را پرورش می‌دهند.

به‌باور کانسنتس روک، ژانر نوظهور «رمان تکامل‌یابی» دارای شش مؤلفه بنیادین است. نخست، بازنمایی سالمندی است؛ مرحله‌ای که در آن سال‌های پایانی زندگی قهرمان به کانونی برای تأمل و بازاندیشی در خویشتن بدل می‌شود (همان: ۲۴۵-۲۴۹). دوم، کناره‌گیری از اجتماع به‌مثابه نوعی فاصله‌گیری اجتماعی در دوران پیری، زمینه درک تازه‌ای از زندگی و پذیرش آگاهانه‌ی مرگ را فراهم می‌سازد (همان: ۲۴۵-۲۴۸). سوم، مرور زندگی جایگاه قهرمان را در اکنون تثبیت می‌کند و با بازنگری در تجربه‌های گذشته، امکان ارزیابی و تفسیر دوباره آن‌ها را مهیا می‌سازد (همان: ۲۵۳). چهارم، شناخت خطاهای گذشته است که قهرمان را در آستانه سالخوردگی به بازاندیشی در تصمیم‌ها و انتخاب‌های پیشین وامی‌دارد (همان: ۲۵۰). پنجم، بازسازی مثبت به‌معنای رهاسازی قدرت اجتماعی و پندارهای کاذب از خویشتن است؛ فرایندی که در پی رویدادهایی چون بازنشستگی یا فقدان، قهرمان را به سوی هویتی یکپارچه‌تر و آگاهانه‌تر سوق می‌دهد (همان: ۲۴۵-۲۴۸). در نهایت، تأیید زندگی در مواجهه با فقدان به‌منزله غایت این ژانر، از پذیرش رنج و ناپایداری در عین حفظ قدردانی از معنا و ارزش زیستن تحقق می‌یابد (همان: ۲۴۸-۲۵۱).

۴. یافته‌ها

۴-۱. بازنمایی سالمندی

رمان *خواب زمستانی* را می‌توان نمونه‌ای از ژانر «رمان تکامل‌یابی» دانست. به عبارت ساده‌تر، این ژانر به آثاری از ادبیات مربوط می‌شود که به تجربیات پیچیده دوران سالمندی می‌پردازند. کانسنتس روک اصطلاح «رمان تکامل‌یابی» را پس از آن ابداع کرد که به این نتیجه رسید که «به نقطه‌ای در خلق رمان‌هایی رسیده‌ایم که به طور محوری به سالمندی می‌پردازند» (همان: ۲۴۴). به‌باور او، «پیری مانند یک سفر است، جایی که بلیط‌های ما از پیش تعیین شده و سفر ما تقریباً اجتناب‌ناپذیر است» (همان). عنصر تعیین‌کننده اصلی این ژانر، روایتی است که از تأملات درون‌نگرانه یک شخصیت مسن در مورد فرآیند پیر شدن ناشی می‌شود. در همان سطرهای اول رمان، قهرمان مسن به پیری خود اشاره می‌کند و می‌گوید:

«چه زود گذشت. هفتاد و پنج سال، یا هفتاد و هفت سال یا بیش تر. نمی‌دانم. حساب روزها و سال‌ها از دستم دررفته. دو سال کم‌تر، دو سال بیش‌تر، چه فرقی می‌کند؟ پیری از کی شروع شد؟ از کی مرگ حضور خود را تأیید کرد؟» (ترقی، ۱۳۹۲: ۱)

راوی به لحظه‌ای از مکاشفه در مورد سن خود فکر می‌کند و اشاره می‌کند که تا زمانی که یک غریبه به او هشدار داد و گفت: «پیرمرد، مواظب باش نیفتی» (همان)، خود را پیر تصور نکرده بود. این اظهار نظر غیرمنتظره او را تکان داده و باعث می‌شود با ناباوری به اطراف نگاه کند تا مطمئن شود که آن غریبه واقعاً با او صحبت می‌کند.

با وجود اینکه پیری هم تأثیر جسمی و هم تأثیر روانی بر آدمی دارد، در این رمان بیشتر به تأثیرات روحی و روانی آن پرداخته شده است. به عقیده عرش اکمل، «پیری در خواب زمستانی مفهوم ناامیدی و تأیید حضور مرگ را دارد» (عرش اکمل، ۱۴۰۳: ۶۵). مرگ و میرایی عناصر ذاتی فرآیند پیری هستند. با افزایش سن، افراد به تدریج به مرگ نزدیک‌تر می‌شوند؛ مفهومی که ذهن کسانی را که در سال‌های پایانی زندگی به سر می‌برند، به خود مشغول می‌سازد. خود ترقی نیز معتقد است که وسوسه ذهنی‌اش در خواب زمستانی، مسئله مرگ و زمان بود (فانی و دهباشی، ۱۳۸۰: ۳۶). در این رمان، شخصیت اصلی اغلب به مرگ فکر می‌کند و کاملاً آگاه است که این مهمان ناخوانده سرانجام در خانه‌اش را خواهد زد. در ابتدای داستان، او سعی می‌کند ساعتش را در یک تلاش بیهوده برای متوقف کردن پیشروی بی‌امان زمان نابود کند، اما در نهایت متوجه می‌شود که این تلاش «خیال عبث» است (ترقی، ۱۳۹۲: ۲). او بیشتر با پیامدهای میرایی خود دست و پنجه نرم می‌کند و می‌گوید: «خواستم باور کنم که مرگ خاتمه نیست؛ خواستم از دست نیستی که پشت پنجره‌ام ایستاده و نگاهم می‌کند بگریزم. خیال عبث‌تری بود» (همان). راوی به‌طور مداوم، حضور مرگ را به خود یادآوری می‌کند و هشدار می‌دهد: «پیرمرد. اگر این بار سرما بخوری می‌میری» (همان). شیخ مرگ حتی در فصل‌های پایانی روایت نیز بر راوی سایه افکنده است. در فصل هفتم، او می‌گوید: «پلک‌ها را به هم فشار می‌دهم، می‌ترسم و حس ناآشنا هشدارم می‌دهد که پیرمرد، شاید این آخرین شب است. پس همان به‌تر که نخوابم، همان به‌تر که حساب هر لحظه از این ته‌مانده‌ی زمان را داشته باشم» (همان: ۱۰۰).

۴-۲. کناره‌گیری از اجتماع

به‌باور کانستنس روک، دومین مؤلفه «رمان تکامل‌یابی» بحث در مورد مزایا و معایب کناره‌گیری از اجتماع است (Rooke, 1992: 247). روک معتقد است که در «رمان تکامل‌یابی»، مفهوم دوری از اجتماع اغلب به‌عنوان یک فرآیند مداوم به تصویر کشیده می‌شود که ذاتاً مضر نیست؛ بلکه، می‌تواند بینش‌های جدیدی را حتی در حالی که نفس یا زندگی فرد در حال فروپاشی است تسهیل کند (همان: ۲۴۸). به‌باور درویش و محمدی‌بدر، «ترقی در داستانهایش، تنهایی و بی‌هویتی انسان امروز را به تصویر می‌کشد» (درویش و محمدی‌بدر، ۱۴۰۳: ۳۸۴). قهرمان مسن در *خواب زمستانی* کاملاً از جامعه جدا شده است. او به‌ندرت بیرون می‌رود و هیچ‌کس به دیدن او نمی‌آید. در داستان، او اشاره می‌کند که مدت زیادی است که کسی وارد خانه‌اش نشده است. راوی داستان به یاد می‌آورد که در گذشته زنی دو بار در هفته برای تمیز کردن خانه‌اش می‌آمد، اگرچه نام آن زن را به خاطر نمی‌آورد؛ او را این‌گونه توصیف می‌کند که بوی خوبی می‌داد، بوی بیرون، بوی کوچه و خیابان، بوی دکان و جوب و اتوبوس (ترقی، ۱۳۹۲: ۴). او به غیر از خاطرات دوستانش همراه دیگری ندارد. راوی مسن در طول رمان، اطلاعات اندکی در مورد زندگی شخصی خود ارائه می‌دهد؛ با این حال، او در قسمت‌های پایانی روایت به همسر سابقش، منیژه، فکر می‌کند. از طریق گفتگوهای او با دوستانش می‌توان استنباط کرد که آن‌ها زندگی شادی داشتند؛ با این حال، منیژه به دلیل بی‌میلی راوی به داشتن فرزند از او جدا می‌شود و تصمیم می‌گیرد تا با پاسبان محله ازدواج کند. راوی روزی را به یاد می‌آورد که منیژه و فرزندانش را در خیابان ملاقات کرد. سپس می‌گوید: «وقتی طلاق گرفت و رفت دوستش داشتم. رفتنش مصیبت بود. همان ضایعه‌ای بود که همیشه ته دلم انتظارش را می‌کشیدم و می‌دانستم که بالاخره یک روز غافلگیرم می‌کند» (همان: ۱۳۱). در حالی که این عزلت به انزوای روزافزون پیرمرد می‌افزاید، فرصتی را نیز برای او فراهم می‌کند تا در مورد زندگی خود تأمل کند و به این موضوع پی ببرد که زندگی در جریان است و می‌تواند روزهای خوشی را با آمدن گرما و تابستان و رفتن زمستان و سرما داشته باشد.

۴-۳. مرور زندگی

سومین مؤلفه ژانر «رمان تکامل‌یابی»، بررسی خاطرات گذشته است. روایت *خواب زمستانی* بر اساس دو بعد زمانی، گذشته و حال، استوار است که در این میان، بعد گذشته اهمیت زیادی دارد. به زعم نویسندگان این مقاله، آینده تا حد زیادی از رمان حذف شده است زیرا

قهرمان مسن هیچ چشم‌اندازی برای خود نمی‌بیند. در نتیجه، او اغلب به گذشته خود بازمی‌گردد. دلیل دیگر می‌تواند این موضوع باشد که ذهن، اغلب راه‌هایی از غم و اندوه زندگی را در مرور گذشته می‌یابد (مظفری و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷۰). گذشته‌نگری، یا عمل نگاه کردن به تجربیات و رویدادهای گذشته، نقش مهمی در ژانر «رمان تکامل‌یابی» ایفا می‌کند. این ژانر روایت‌هایی را دربر می‌گیرد که بر تجربه شخصیت‌ها در واپسین سال‌های زندگی تمرکز دارند و به گذشته‌نگری و بازاندیشی در زیستن می‌پردازند. از طریق گذشته‌نگری، شخصیت‌های «رمان تکامل‌یابی» می‌توانند بینش‌هایی در مورد انتخاب‌های گذشته، روابط و رشد شخصی خود به دست آورند. در نتیجه، گذشته‌نگری به ابزاری اساسی برای شخصیت‌ها تبدیل می‌شود تا خود کنونی خود را درک کرده و در مراحل پایانی زندگی به پایان یا راه‌حلی دست یابند. در *خواب زمستانی*، «راوی پیر در مرحله پایانی و بحرانی زندگی خود به ارزیابی زندگی‌اش می‌پردازد؛ آن هم با احساس ناکامی و ناامیدی و تأسف بر فرصت‌های ازدست‌رفته» (عرش اکمل، ۱۴۰۲: ۶۵). گذشته‌نگری در این رمان به‌عنوان یک ساختار روایی برای به تصویر کشیدن تلاش‌های شخصیت مسن برای آشتی دادن گذشته خود با حال و درک تجربیات خود در یک جامعه به سرعت در حال تغییر به کار گرفته شده است. در مرحله سالمندی، گذشته فرد نقشی مهم ایفا می‌کند (جاویدشاد و خوش سرور، ۱۴۰۱: ۱۹۸). در مورد راوی مسن داستان، تجربیات مرحله جوانی نقش پررنگ‌تری در سالمندی او دارند. راوی در تجربیات و خاطرات گذشته‌ی جوانی خود ریشه دوانده است. تأمل او در گذشته با دیدن ساعت آغاز می‌شود که نشان می‌دهد ساعت هشت است. این ساعت خاص خاطرات دوستان قدیمی او - احمدی، مهدوی، عزیزی، حیدری، انوری، هاشمی و جلیلی - را تداعی می‌کند. سپس می‌گوید:

«می‌خواهم بپرسم. می‌خواهم به خودم نگاه کنم، به تمام روزهایم، به تمام لحظه‌هایم. می‌خواهم یک بار دیگر تمام این هفتاد و چندسال را دور خودم بچینم و نگاهشان کنم، همه‌ی این روزهای از دست رفته، این روزها که تا خواستم نگاهشان کنم، دستشان بزنم، بوشان کنم رفته بودند و چه آسان رفته بودند، چه بی سر و صدا و موزیانه» (ترقی، ۱۳۹۲: ۵).

همان‌طور که او به یاد می‌آورد، می‌گوید: «چه جایشان خالی است، همه‌شان. چند هزار بار به این عکس روی طاقچه نگاه کرده باشم خوب است؟ نگاه کردن به این عکس

هم کار هر شب من است» (همان: ۹۳). در صفحات آخر، قهرمان به ماهیت زمان فکر می‌کند و می‌گوید:

«و حالا فقط حس گذشته بود. زمان دیگر خودش را باز نمی‌کرد. شناخته بودیمش و حالا فقط بودنش یک خاطره بود. انگار در یک مکث موقت ایستاده بودیم، یک مکث خالی که در آن هیچ اتفاقی نمی‌افتاد و بعد از آن هم هیچ. و تنها یک قدم با آن تهی همیشگی فاصله داشتیم» (همان: ۱۳۳).

۴-۴. شناخت اشتباهات گذشته

کانستنس روک در تحلیل خود از رمان فرشته سنگی، به موضوع شناخت اشتباهات گذشته در دوران سالمندی به‌عنوان چهارمین مؤلفه «رمان تکامل‌یابی» اشاره می‌کند. او می‌نویسد: «به‌طور کلی، ما شخصیت‌ها را به خاطر رفتار ستودنی‌شان ... یا در صورت بدرفتاری، به خاطر اثبات تغییر یا اصلاحشان ارج می‌نهیم. در مورد هاگار، که نمونه‌ای از بسیاری از شخصیت‌های سالخورده در داستان‌های معاصر است، زمان تقریباً به اتمام رسیده است؛ اگرچه او به شناختی نسبی از اشتباهات خود می‌رسد، اما نمی‌تواند آن‌ها را جبران کند. در عوض، او حرکاتی مربوط به آشتی با زندگی را انجام می‌دهد» (Rooke, 1992: 250).

خواب زمستانی مربوط به دوران شکل‌گیری ایران مدرن است. کامران فانی در مصاحبه خود با ترقی اذعان می‌کند: «این هفت مرد همیشه با هم هستند. نمی‌توانند مسئولیت زندگی شخصی خودشان را بپذیرند ... این افراد فردیت را که نماینده‌ی انسان مدرن است را قبول ندارند» (فانی و دهباشی، ۱۳۸۰: ۳۷). ترقی، خود با تأیید این موضوع، بیان می‌کند:

«این افراد آن چنان بهم وابسته‌اند که انگار یک نفرند، هفت قلوهای سیامی، تنیده در هم. در دایره‌ای بسته می‌چرخند و ناتوان از اخذ تصمیمی حیاتی‌اند. همه‌ی آنها در آرزوی کندن و رفتن‌اند. اما قادر نیستند. دست و پایشان بسته است. یکی از آنها به دیگری می‌گوید: ما آدم‌های کوچکی هستیم. راه دیگری برای ما نیست. اگر صد بار دیگر به دنیا بیاییم همین راه را انتخاب خواهیم کرد» (همان: ۳۶).

می‌توان نتیجه گرفت که نوع دوستی میان این هفت نفر، خود به‌عنوان عاملی مؤثر در زوال زندگی آن‌ها عمل می‌کند. پیوند دوستی این افراد مانند زنجیری محکم چنان آن‌ها را به یکدیگر وصل کرده که گویی هیچ کدام نمی‌توانند از آن جدا شوند. در هر یک از

شخصیت‌های این داستان نوعی انزجار از وضعیت کنونی وجود دارد و خیال‌گریز دارند اما قادر به انجام آن نیستند. آقای احمدی می‌خواهد برود اما سنگی ناشناخته به سمت او پرتاب می‌شود و از پله‌ها می‌افتد. آقای مهدوی می‌خواهد از همسرش، طلعت خانم، جدا شود. آقای عزیزی می‌خواهد از جشن تولد آقای حیدری، که هر سال در آن شرکت می‌کند، فرار کند تا کاری انجام دهد. آقای انوری، پس از هفت سال دوری، می‌خواهد به دیدن دوست صمیمی‌اش، آقای مهدوی برود؛ اما حوادثی در قطار رخ می‌دهد که او را از رفتن باز می‌دارد. شیرین خانم، همسر آقای هاشمی، که نگران تمام افراد داستان است، نمی‌تواند زندگی و سختی‌هایش را تاب بیاورد و سرانجام به دریا رفته و دیگر بر نمی‌گردد. آقای جلیلی بیمار است و دکتر بیماری او را چنین توصیف می‌کند: «چطوری بگم ایشون مثل گنجشک شدن. یه گنجشک که می‌خواد بپره ولی نمی‌تونه» (ترقی، ۱۳۹۲: ۱۱۲). راوی نیز به‌تنهایی در خاطرات گذشته خود گرفتار شده و به‌دنبال راهی برای خروج است. شخصیت‌های این داستان «بی‌انگیزه و بی‌تحریک‌اند» (فرهنگی و رشت‌بهشت، ۱۳۹۸: ۲۳۰) و هیچ‌کدام قادر به تغییر وضعیت نامطلوب زندگی خود نیستند. گلی ترقی می‌گوید که هنگام نوشتن این رمان، چهار پرسش ذهن او را درگیر کرده بود. این پرسش‌ها عبارتند از:

«آیا می‌توان زندگی خود را تغییر داد و سرنوشت خود را ساخت؟ چرا آدم‌ها با این که می‌دانند زندگی‌شان مغایر با خواسته‌هایشان است آن را به همان صورت ادامه می‌دهند؟ چرا ما، اغلب، در انتخاب غلط خود سماجت می‌ورزیم؟ چرا سر خود کلاه می‌گذاریم و به خود کلک می‌زنیم؟» (فانی و دهباشی، ۱۳۸۰: ۳۶)

۴-۵. بازسازی منیت

پنجمین مؤلفه «رمان تکامل‌یابی»، بازسازی منیت است. منیت آدمی در دوران ابتدایی زندگی شکل می‌گیرد و طی آن، فرد از نوزادی ناپخته به انسانی هدفمند و مطمئن از خود تبدیل می‌شود (Rooke, 1992: 245). وظیفه دوران سالمندی گاهی به‌عنوان فروپاشی منیت تعریف می‌شود که با رهایی از قدرت اجتماعی و پندارهای کاذب از خویشتن همراه است (همان). در خواب زمستانی، فروپاشی منیت به تدریج و پس از مواجهه قهرمان با خطاهای گذشته، ناکامی‌های شخصی و روابط گسسته‌اش رخ می‌دهد. قهرمان سالخورده از جامعه منزوی شده است؛ او همسر خود و صمیمیت دوستانش را از دست داده و اکنون در تنهایی به‌سر می‌برد. در آغاز، خودانگاره او نه بر پایه آن‌چه هست، بلکه بر اساس آن‌چه از دست

داده تعریف می‌شود. این عقب‌نشینی به درون حافظه و تأمل در خویشتن مجالی فراهم می‌کند تا فرایند فروپاشی منیت آغاز گردد. قهرمان به تدریج درمی‌یابد که بسیاری از ناکامی‌های زندگی‌اش، از دوستی‌های نافرجام و روابط ناتمام تا جدایی از همسر، پیامد مستقیم تصمیم‌ها و کنش‌های خود اوست. با پذیرش مسئولیت این شکست‌ها، او شروع به ویران‌سازی تصویری از خویشتن می‌کند که بر پایه انکار و گریز بنا شده بود. این آگاهی، نشانه فرسایش تدریجی منیت است، زیرا قهرمان دیگر بداقبالی‌های خود را صرفاً به عوامل بیرونی نسبت نمی‌دهد، بلکه به هم‌دستی و نقش خود در رنج‌ها اذعان می‌کند. از سوی دیگر، روی آوردن او به تنهایی و خاطره این فرایند را تشدید می‌کند، زیرا در بازگشت به لحظات حسرت و فرصت‌های از دست‌رفته، با وجوه پنهان وجود خود روبه‌رو می‌شود. فروپاشی نشانه‌های بیرونی هویت، از جمله پیوندهای خانوادگی، تعاملات اجتماعی و دستاوردهای حرفه‌ای، بیش از پیش پندارهای ناپایدار منیت را فرو می‌ریزد. آن‌چه باقی می‌ماند، رویارویی بی‌پرده با جهان درونی است؛ جایی که مرز میان غرور و آسیب‌پذیری در هم می‌شکند. بدین‌سان، ترقی در خواب زمستانی فروپاشی منیتی را به تصویر می‌کشد که زمانی بر انکار و مقاومت استوار بود، اما در پایان به خودآگاهی‌ای شکننده و درعین‌حال اصیل‌تر دگرگون می‌شود.

۴-۶. تأیید زندگی با وجود فقدان

وظیفه نهایی «رمان تکامل‌یابی» تأیید زندگی در مواجهه با فقدان برای قهرمان و خواننده داستان است (Rooke, 1992: 248). اگرچه راوی در گذشته گرفتار شده است، اما دائماً می‌خواهد راهی برای خروج پیدا کند. او می‌گوید: «کاش هنوز تابستان بود. کاش هنوز با هم بودیم. چی شد؟ چه بلایی سرمان آمد؟ ما که به قول عسگری سرسپرده‌ی هم بودیم» (ترقی، ۱۳۹۲: ۲). تنش بین تأیید زندگی و گمراهی در «رمان تکامل‌یابی»، تجربه عاطفی پیچیده سالمندی را برجسته می‌کند، زیرا شخصیت‌ها با دوگانگی پذیرش مسیر زندگی خود و هم‌چنین مقابله با احساسات فقدان و توانایی‌های از دست‌رفته دست و پنجه نرم می‌کنند. در نهایت، این تنش به بررسی مضامینی مانند رشد شخصی، پذیرش زندگی و جستجوی معنا در زندگی فرد کمک می‌کند. بنا به گفته فرهنگی و رشت‌بهشت، «فضای داستان یأس آلود و مرگ‌آمیز است» (فرهنگی و رشت‌بهشت، ۱۳۹۸: ۲۳۰). در این روایت، مضامین متضاد مرگ و زندگی به‌طور واضح از طریق تصویر دو فصل زمستان و تابستان نشان داده شده است. علی‌رغم فضای فراگیر تاریکی و سرما در سراسر داستان، راوی حس گرما و روشنایی

را تجسم می‌کند. شخصیت مسن اغلب انزجار خود را از زمستان ابراز می‌کند و آرزوی بیرون رفتن را به‌عنوان وسیله‌ای برای ارتباط مجدد با زندگی بیان می‌کند، اما با وجود سرمای زمستان تلاش‌هایش ناکام می‌مانند. او می‌گوید: «کاش می‌شد بروم بیرون. دلم هوس راه رفتن زیر برف را کرده است. ولی سرد است و این از برف‌های همیشگی نیست. یخ زده و کشنده است. این طور هوس‌ها بماند برای تابستان» (ترقی، ۱۳۹۲: ۱۳۴). در مقابل، او محبت خود را به تابستان ابراز می‌کند و می‌گوید: «باید صبر کرد تا تابستان. آفتاب دوباره جوانم می‌کند» (همان: ۴۳). راوی به‌شدت از وضعیت موقتی زندگی خود آگاه است و با وجود شکست‌های مکرر می‌خواهد آن را تغییر دهد. در پایان داستان، زمانی که او به فردا و بیرون رفتن از خانه و خریدن چند تله موش فکر می‌کند، خواننده شاهد تابش نور امید و برآمدن معنا در زندگی راوی مسن است (عرش اکمل، ۱۴۰۲: ۶۵). حل و فصل کشمکش این شخصیت در پایان مبهم باقی می‌ماند و نویسنده، آن را به تخیل خوانندگان واگذار می‌کند. در مورد پایان‌بندی رمان، اسدپور معتقد است که «علی‌رغم ناامیدی، یأس، ترس از مرگ و نابودی و تنهایی، در اغلب صحنه‌های داستان؛ عبارت آخر رمان بیانگر امید به آینده و تغییر نگرش با وجود حضور درد و رنج در زندگی است» (اسدپور، ۱۴۰۱: ۵). خواب زمستانی با این سخنان راوی پایان می‌یابد:

«دلم می‌خواهد بخوابم. دلم می‌خواهد دیگر به هیچ چیز فکر نکنم. خسته‌ام. چطوری بگویم؟ پیرم. موشی دارد گوشه‌ی تشک را می‌جود. این حوالی یک گربه بود. صدایش را می‌شنیدم. از وقتی سرد شده پیدایش نیست. فردا می‌روم بیرون و چند تا تله می‌خرم. گربه‌ی همسایه را هم خبر می‌کنم. به قول آقای حیدری «هر دردی چاره داره. صبر می‌خواد و استقامت. بالاخره فتح با ماست»» (ترقی، ۱۳۹۲: ۱۳۷).

۵. بحث و نتیجه‌گیری

این مقاله در پی بررسی ژانر نوظهور «رمان تکامل‌یابی» و مؤلفه‌های آن در خواب زمستانی اثر گلی ترقی است. این رمان بینش‌های ارزشمندی در مورد تجربه سالمندی ارائه می‌دهد. ترقی، یک قهرمان مسن را در قلب روایت خود قرار می‌دهد و به پیچیدگی‌های سالمندی می‌پردازد. «رمان تکامل‌یابی» شامل چندین مؤلفه کلیدی است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به بازنمایی سالمندی، کناره‌گیری از اجتماع، مرور زندگی، شناخت اشتباهات گذشته،

بازسازی منیت و تأیید زندگی با وجود فقدان اشاره کرد؛ تمامی این جنبه‌ها در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یکی از جنبه‌های مهم سالمندی در این رمان، سفر ذهنی قهرمان داستان به خاطرات گذشته‌اش است. شخصیت مسن که با شیخ مرگ روبرو شده است، اغلب به گذشته خود فکر می‌کند و در ذهن خویش به زمانی بازمی‌گردد که او و دوستانش پیوند نزدیکی داشتند. فصل‌های بعدی رمان، عمدتاً به بازخوانی خاطرات راوی از زندگی شخصی و ارتباطات او با دوستانش اختصاص دارند. علاوه بر این، روایت رمان به تأیید زندگی در میان فقدان و گمراهی می‌پردازد و با تصمیم قهرمان برای بازگشت به آغوش زندگی به اوج می‌رسد.

در طول تاریخ، نگرشی منفی نسبت به پیری در جوامع گوناگون وجود داشته است. در این مقاله این موضوع بررسی شد که پیری نباید در تقابل با جوانی و آمیخته با مفاهیم منفی تلقی شود و نیز نباید صرفاً به‌عنوان مرحله‌ای از زوال در نظر گرفته شود. هدف این مقاله نشان دادن این است که اگرچه انسان در سالمندی ممکن است همان اشتیاق جوانی را نداشته باشد و این دوران، تغییرات مختلف جسمی و روحی را به همراه آورد، اما فرد مسن تجربیات، روایات و دیدگاه‌های منحصر به فرد خود را دارد. سالمندی مهم است زیرا نشان‌دهنده یک سفر نهایی به گذشته فرد است. مرور زندگی یک تجربه رایج در میان سالمندان است. گفتگوی افراد مسن با بستگان خویش اغلب تمایل آن‌ها را به بازگویی تجربیات گذشته نشان می‌دهد. کناره‌گیری از اجتماع نیز فرصتی را برای سالمندان فراهم می‌کند تا در مورد زندگی خود تأمل کنند. از طریق این تأملات، آن‌ها اغلب به این درک می‌رسند که باید زندگی را گرامی داشت. هم‌چنین، با وجود سختی‌هایی که پیری به همراه دارد - از چالش‌های جسمی و ذهنی گرفته تا شیخ همواره حاضر مرگ - سالمندان همچنان تلاش می‌کنند تا از طریق انجام کارهای روزمره دوباره با زندگی ارتباط برقرار کنند. در این رمان، قهرمان در نهایت تصمیم می‌گیرد تا با ازسرگیری کارهای روزمره خود به آغوش زندگی بازگردد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

ORCID

Reihaneh Rezvani

 <http://orcid.org/0009-0000-0023-1210>

Pourmonfared

Abolfazl Ramazani

 <http://orcid.org/0000-0002-6460-4503>

منابع

- اسدپور، سودا. (۱۴۰۱). نمادپردازی در رمان خواب زمستانی گلی ترقی. *اولین کنفرانس بین‌المللی یافته‌های پژوهشی در مطالعات زبان و ادبیات*، تهران. <https://civilica.com/doc/1496734>
- ترقی، گلی. (۱۳۹۲). *خواب زمستانی*. چاپ هشتم. تهران: انتشارات نیلوفر.
- جاویدشاد، مهدی و خوش سرور، سحر. (۱۴۰۱). بحران رشد شخصیت در رمان «درخت گلابی» نوشته گلی ترقی. *نقد و نظریه ادبی*، ۱(۱۳)، ۱۸۳-۲۰۶. doi: <https://doi.org/10.22124/naqd.2022.20832.2284>
- درویش، سویدا و محمدی بدر، نرگس. (۱۴۰۳). *تحلیل روان‌شناختی شخصیت در داستان کوتاه «درخت گلابی» از گلی ترقی بر اساس نظریه آناگرام*. *متن‌پژوهی ادبی*، ۲۸(۹۹)، ۳۷۷-۴۰۵. doi: [10.22054/ltr.2021.52400.305](https://doi.org/10.22054/ltr.2021.52400.305)
- عرش اکمل، شهناز. (۱۴۰۲). مفهوم‌شناسی انسان مسئله‌گون در خواب زمستانی با تأکید بر نظریات گابریل مارسل. *مجله علمی تخصصی خرد و هنر*، ۱(۱)، ۶۰-۷۰. doi: <https://doi.org/10.30480/taj.2023.1192>
- فانی، کامران و دهباشی، علی. (۱۳۸۰). گفتگو با گلی ترقی. *بخارا*، ۱۹، ۳۱-۵۴.
- فرهنگی، سهیلا و رشت‌بهشت، اشرف‌السادات. (۱۳۹۸). نام‌گزینی در رمان خواب زمستانی اثر گلی ترقی. *متن‌پژوهی ادبی*، ۲۳(۸۱)، ۲۲۷-۲۵۴. doi: <https://doi.org/10.22054/ltr.2018.16872.1661>
- مظفری، سولماز، جعفری، مرتضی و رستمی، سهیلا. (۱۳۹۶). تحلیل و بررسی نوستالژی در اشعار برگزیده فدوی طوقان. *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، ۲(۲)، ۵۶۹-۵۸۵. doi: <https://doi.org/10.22059/jor.2017.128630.1242>

English References

- Cole, T. R. (1994). *The Oxford book of aging: Reflections on the journey of life* (T. R. Cole & M. G. Winkler, Eds.). Oxford University Press.

- Cole, T. R., & Sierpina M. (2006). Humanistic gerontology and the meaning(s) of aging. In K. Ferraro & J. Wilmoth (Eds.), *Gerontology: Perspectives and issues*, 1-29. Springer.
- Cuddon, J. A. (2012). *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. John Wiley and Sons.
- De Beauvoir, S. (1972). *The coming of age*. (P. O'Brian, Trans.). G.P. Putnam's Sons. (Original work published 1970).
- Featherstone, M., & Hepworth, M. (2005). Images of ageing: Cultural representations of later life. In M. L. Johnson (Ed.), *The Cambridge handbook of age and ageing*, 354-362. Cambridge University Press.
- Laurence, M. (2015). *The stone angel*. University of Chicago Press.
- Rooke, C. (1992). Old age in contemporary fiction: A new paradigm of hope. In *Handbook of the humanities and aging*, 241-257. Springer Publishing Company.
- Timothy-Mahak, F. (1986). *A critical analysis and translation of a modern Persian novel: Winter sleep by Goli Taraghi*. [Doctoral dissertation, The University of Utah].
- Woodward, K. M. (1991). *Aging and its discontents: Freud and other fictions*. Indiana University Press.

Translated References to English

- Arsh Akmal, Sh. (2024). Conceptology of problematic man in Hibernation based on Gabriel Marcel's theories. *Journal of Thought & Art*, 1(1), 60-70. Doi: 10.30480/taj.2023.1192 [In Persian]
- Asadpour, S. (2022). Symbolism in Goli Taraghi's novel *Winter Sleep*. *The 1st International Conference on Language and Literature Studies* [Conference presentation], 1-19. Tehran. doi: <https://civilica.com/doc/1496734> [In Persian]
- Darvish, S., & Mohammadi Badr, N. (2024). Psychological analysis of character in the short story "The Pear Tree" by Goli Taraghi based on Enneagram Theory. *Literary Text Research*, 28(99), 377-405. doi: 10.22054/ltr.2021.52400.3053. [In Persian]
- Fani, K., & Dehbashi, A. (2001). Interview with Goli Taraghi [Interview]. *Bokhara*, 1, 31-54. [In Persian]
- Farhangi, S., & Rasht-Behesht, A. (2019). Name selection in the novel of "Hibernation" written by Goli Taraghi. *Literary Text Research*, 23(81), 227-254. doi: <https://doi.org/10.22054/ltr.2018.16872.1661> [In Persian]
- Javidshah, M., and Khoshsorour, S. (2022). The crisis of character development in Goli Taraghi's "Pear Tree". *Literary Theory and Criticism*, 1(13): 183-206. doi: 10.22124/naqd.2022.20832.2284 [In Persian]
- Mozaffari, S. and Jafari, M. and Shahla Rostami. (2017). A critical reading of nostalgia in the poetry of Fadwa Touqan. *Research in Contemporary World Literature*, 22(2), 569-583. doi: <https://doi.org/10.22059/jor.2017.128630.1242> [In Persian]
- Taraghi, G. (2013). *Winter Sleep*. Tehran. Niloufar Publication. [In Persian]

In Press

استناد به این مقاله: رضوانی پورمنفرد، ریحانه و رضوانی، ابوالفضل. (۱۴۰۴). تحلیل خواب زمستانی اثر گلی ترقی به‌منابه رمان تکامل‌یابی. *متن پژوهی ادبی*، سال (شماره)، ۱-۲۳. Doi:

Literary Text Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.